

Dinàmica de grups

Jesús Rojas Arredondo
Pep Vivas i Elias
Maria del Pilar Martínez Agut
Joan Maria Senent Sánchez
Jordi Solé Blanch

PID_00163103

Material docent de la UOC

Universitat Oberta
de Catalunya

www.uoc.edu

Jesús Rojas Arredondo

Llicenciat en Psicologia per la Universitat Autònoma de Mèxic (UNAM) i doctor en Psicologia Social per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Actualment és professor associat a la UAB, consultor de l'assignatura Psicologia social a la UOC, i imparteix el seminari El discurs de l'espai, al doctorat de Psicologia Social de la UAB.

Pep Vivas i Elias

Doctor en Psicologia Social (Universitat Autònoma de Barcelona). Màster en Intervenció ambiental (Universitat de Barcelona/Universitat Autònoma de Barcelona). Professor dels Estudis de Psicologia i Ciències de l'Educació de la Universitat Oberta de Catalunya. Professor del programa de doctorat del Departament de Psicologia Social de la Universitat Autònoma de Barcelona. Membre del grup d'investigació URBSIC (Ciutats en la Societat de la Informació i el Coneixement).

Maria del Pilar Martínez Agut

Diplomada en Professorat d'EGB, llicenciada en Filosofia i Ciències de l'Educació i en Psicologia, doctora en Ciències de l'Educació (Universitat de València). Professora des de 1992 en els nivells d'educació infantil, primària, secundària i cicles formatius de la família professional de serveis socioculturals i a la comunitat. Actualment ho compatibilitza amb la docència a la Universitat de València com a professora associada en els estudis de Pedagogia i Educació Social. És també professora col·laboradora docent de la UOC.

Joan Maria Senent Sánchez

Doctor en Ciències de l'Educació i professor titular de la Universitat de València, adscrit al Departament d'Educació Comparada. Professor en els graus d'Educació Social i Pedagogia, i en els màsters de Política i Direcció Educativa, i Formació del Professorat de Secundària. Coordinador de programes internacionals a la Facultat de Filosofia i Ciències de l'Educació de la UV. Professor de l'Escola d'Animadors Juvenils Edetania. Ha estat vicedegà d'Educació Social (1997-2005) i anteriorment professor director de l'Escola Universitària de Magisteri Edetania. És autor d'*Animación y Pedagogía del Tiempo Libre* (Edetania Ediciones, 1998) i *Intervención socioeducativa en grupos* (PUV, 2009).

Jordi Solé Blanch

Educador social, llicenciat en Pedagogia (Universitat Rovira i Virgili), postgraduat en Intervenció en Infants i Famílies en Dificultat Social (Universitat Autònoma de Barcelona) i doctor en Pedagogia (Universitat Rovira i Virgili). Professor dels Estudis de Psicologia i Ciències de l'Educació de la Universitat Oberta de Catalunya. Els seus àmbits d'investigació són la teoria i la història de l'educació, l'antropologia pedagògica i de la joventut i la pedagogia social. És autor d'*Antropología de la Educación y Pedagogía de la Juventud. Procesos de enculturación* (INJUVE, 2007).

L'encàrrec i la creació d'aquest material docent han estat coordinats pel professor: Jordi Solé Blanch (2011)

Primera edició: febrer 2011

© Jesús Rojas Arredondo, Josep Vivas i Elias, Maria del Pilar Martínez Agut, Joan Maria Senent Sánchez, Jordi Solé Blanch

Tots els drets reservats

© d'aquesta edició, FUOC, 2011

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Disseny: Manel Andreu

Realització editorial: Eureka Media, SL

ISBN: 978-84-693-9166-2

Dipòsit legal: B-4.240-2011

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny general i la coberta, no pot ser copiada, reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, tant si és elèctric com químic, mecànic, òptic, de gravació, de fotocòpia o per altres mètodes, sense l'autorització prèvia per escrit dels titulars del copyright.

Introducció

Dinàmica de grups en educació social. Orientacions conceptuals

Els grups són font de construcció de la identitat social de les persones. El grup és rellevant per a entendre com es constitueix la identitat individual a partir de la identitat grupal; una identitat grupal que desborda el conjunt d'identitats particulars i específiques de cada individu. De fet, el nostre jo es posa de manifest a l'interior del grup i, alhora, la nostra identitat es constitueix pel fet de pertànyer a grups diferents. En aquests grups desenvolupem rols diferents i obtenim més o menys estatus depenent de la manera com ens relacionem amb la resta de persones del grup o segons el poder que els altres ens atorguen... En definitiva, els grups tenen un paper molt important en la definició i en la socialització de les persones, en el context individual, grupal o col·lectiu.

Els anomenats *grups de referència*, per exemple, són clau en la constitució de les nostres idees, pensaments i creences. La posició o estrat social al qual pertanyem, la dimensió cultural d'aquests grups de referència, etc. impliquen un conjunt específic de rols, atributs, representacions i percepcions socials que ens igualen amb la resta d'integrants del grup, però també ens sotmeten a processos de **categorització social** d'índole diversa.

Les categories grupals són determinants en la percepció que tenim de la nostra realitat social. Tota categoria social comporta una agrupació, és a dir, alguna característica aplicable a diversos individus. La nostra percepció tendeix a seguir els marcs generats pels processos de categorització: les divisions socials, les diferències estructurals, etc. És important tenir presents aquests processos de categorització quan s'ha d'exercir una professió com l'educació social, sobretot a l'hora d'assumir l'encàrrec de treballar amb **col·lectius problematitzats** o amb grups que la societat no pot digerir per raons diverses.

En efecte, l'educació social és una professió que s'exerceix en contextos socioeducatius i en institucions que sovint se situen fora dels marges de la comunitat, al límit del que aquesta pot tolerar o inserir pel tipus de persones o col·lectius amb els quals es treballa, definits prèviament com a problemàtics. Els processos de categorització instauren, així, un ordre, agrupen, estructuren i classifiquen les persones i els col·lectius d'acord amb trets diferencials amb què es poden acabar justificant dinàmiques excloents i estigmatitzadores.

És probable que l'exclusió formi part de l'inevitable en el camp de l'educació social. En certa mesura, treballar per la inclusió implica que abans s'hagin d'excloure les parts que la comunitat i/o els grups dominants no poden acollir. En aquest sentit, gran part dels grups amb els quals s'intervé des de l'educació social són el resultat de dinàmiques d'estigmatització que se sostenen i es re-

forcen a partir de discursos amb els quals es redueix la identitat del grup i, per tant, la dels membres que el constitueixen, a un sol atribut, el que els especialistes (també els educadors socials) han definit com a problemàtic o desviat.

La força que prenen determinats atributs incideix en la seva identificació massiva; d'aquesta manera les identitats grupals experimenten una espècie d'excés d'un sol tret, que acaba reduint el subjecte a una etiqueta. D'altra banda, certa lògica oculta dins dels grups i les institucions que els acullen fa que el mateix procés d'agrupació i institucionalització contribueixi a reforçar el procés social de l'etiquetatge i les mateixes tendències problemàtiques que s'intenten prevenir mitjançant el treball social i educatiu.

Allò que pot donar sentit a molts grups passa, sovint, per una doble acomodació: d'una banda, la dels membres que els componen, que troben una modalitat de satisfacció en la problemàtica que els identifica i; de l'altra, la de les persones que hi treballen quan, en no tenir clar l'abast i els límits de la seva intervenció, creuen que mai podran sortir del circuit tancat de la repetició.

No hi ha dubte que aquests processos de categorització tenen un valor instrumental clar en la dinàmica de grups. D'una banda, els grups poden esdevenir una plataforma per a la promoció personal; de l'altra, faciliten el control ideològic i social. En aquest sentit, les pràctiques de l'educació social es debaten sempre en aquest binomi de promoció i control.

La introducció feta fins ara ens ha de servir per a situar l'educació social en els processos de categorització inherents a qualsevol tipus de grup. En realitat, hi ha un pas previ per a emmarcar els grups en contextos socioeducatius en els quals es porten a terme les pràctiques de l'educació social. A partir d'aquí, podem començar a teoritzar i analitzar els fenòmens i les interaccions que succeeixen en la dinàmica de grups, que és, de fet, la matèria que dota de contingut aquesta assignatura.

La **psicologia social** ha estat la branca de la psicologia que ha estudiat els fenòmens grupals. Es pot expressar que al mateix temps que s'ha anat desenvolupant la psicologia social com a disciplina, també han evolucionat els coneixements psicològics sobre el tema dels grups, els processos que s'hi manifesten, les tècniques que es poden aplicar i la pràctica que relaciona els coneixements teòrics, els processos i les estratègies de la dinàmica de grups. El material didàctic que us proposem aquí, però, es complementa amb les aportacions que s'han fet des de l'educació. Es tracta d'aprofitar el coneixement de la dinàmica de grups que s'ha desenvolupat des de la psicologia social per aplicar-lo als diferents contextos de l'educació social.

Així doncs, aquest material didàctic us ha d'aportar eines pràctiques tant pel que fa a l'anàlisi dels grups i els processos que s'hi porten a terme, com a les dinàmiques i accions que des de l'educació social es poden aplicar en diferents contextos socioeducatius. Per això en els mòduls que us presentem a continuació s'han tingut en compte tres arguments principals:

a) En primer lloc, els mòduls 1, 2 i 3 aporten algunes de les nocions bàsiques entorn del concepte dels grups i també sobre alguns dels processos grupals (s'han triat els processos grupals que la psicologia social considera imprescindibles per tal de conèixer àmpliament aquest corpus de coneixement). En aquest sentit, la lectura dels dos primers mòduls significarà la primera presa de contacte amb els grups des d'un punt de vista teòric i conceptual. Seguint aquesta visió general que s'ofereix des de la psicologia social per a donar a conèixer els fonaments teòrics de la dinàmica de grups, el tercer mòdul presenta diverses dinàmiques, les característiques de les quals les fan aptes per a grups determinats en contextos diferents, ja siguin terapèutics, educatius o formatius, d'organització del treball o d'intervenció.

b) En segon lloc, els mòduls 4, 5, 6 i 7 plantegen la dinàmica de grups aplicada a l'educació social pel que fa als diferents contextos socioeducatius. En el mòdul 4, per exemple, es torna a insistir en molts processos de grup que s'han analitzat en el mòdul 2, però es fa tenint en compte el tipus d'intervenció que porta a terme l'educador social. Els mòduls següents, seguint aquesta perspectiva, incorporen tècniques, pràctiques, vivències, activitats i formes d'avaluació en dinàmica de grups. En aquest sentit, el que incorpora el material són algunes consideracions, algunes aplicacions que, si les contextualitzeu bé com a dinamitzadors de grups, us convidem a usar i, sobretot, a inventar-ne de noves.

c) Finalment, el material que us presentem es converteix únicament en la base, en els fonaments... del vostre coneixement i de les vostres competències com a educadors i educadores de grups i la seva dinàmica. A partir de les lectures del material, de la bibliografia i de les activitats proposades en el decurs de l'assignatura, us pertoca a vosaltres ampliar el coneixement sobre la dinàmica de grups per a poder assolir, així, el grau suficient de competències i de destreses en la conducció de grups.

El material ha estat estructurat en **set mòduls**. Insistim en la necessitat de diferenciar els dos blocs descrits. Així, trobareu que els tres primers mòduls proporcionen una visió general de la matèria (grups, processos i dinàmiques) tal com s'ha plantejat des de la psicologia social. Els quatre mòduls restants concreten aquesta visió general a partir de molts exemples i situacions concretes de treball social i educatiu. En tot moment es té present el paper de l'educador social com a dinamitzador de grup en molts d'aquests exemples. Veureu també que en els tres darrers mòduls d'aquest bloc es presenten múltiples activitats. Es tracta d'una proposta que, més enllà de les seves aplicacions en situacions

reals, assumeix certa voluntat inspiradora per tal que sigueu vosaltres els que n'inventeu de noves. A continuació presentem un breu resum dels mòduls que constitueixen aquest manual:

En el **mòdul 1** ens aproximarem al concepte del grup des dels criteris que el defineixen i des dels contextos teòrics principals. Alhora explicarem les dificultats per a conceptualitzar el grup. També farem un repàs d'algunes de les perspectives teòriques de la psicologia social que il·lustren la història dels grups: la individualista i la grupal. I, per tancar el mòdul, exposarem algunes tipologies de grups.

En el **mòdul 2** us mostrarem quins són els elements i processos socials principals que estructuraven i possibiliten que el grup existeixi com a tal. Es farà un repàs dels conceptes següents: rol, estatus, cohesió i normes; i dels processos següents: comunicació, influència, rendiment, decisió i conflicte.

En el **mòdul 3** ens aproximarem a les tècniques en dinàmica de grups que més s'usen en l'entorn acadèmic i professional de la psicologia, si bé es poden fer extensives a d'altres contextos professionals. Així, doncs, en forma de definicions, explicant-vos d'una manera resumida com es desenvolupen aquestes tècniques i mostrant-vos, amb una sèrie de taules, els seus punts forts i febles, etc., us explicarem quines són les tècniques bàsiques principals de dinàmica de grups.

En el **mòdul 4** us descriurem la diversitat de grups amb els quals podeu acabar treballant i les seves dinàmiques en contextos socioeducatius, partint de les tipologies que presenten els grups segons la magnitud, l'estructura social, les diferents etapes de la seva vida i la maduresa i relació establerta entre els seus membres.

En el **mòdul 5** us presentarem algunes tècniques en dinàmica de grups fixant-nos en les diferents etapes en la constitució de grups que afavoreixen el desenvolupament del coneixement interpersonal.

En el **mòdul 6** presentarem més tècniques en dinàmica de grups, però aquest cop tenint en compte l'etapa de producció grupal, que podem considerar com la més intensa a l'hora d'establir les relacions i comunicacions dels membres del grup, un cop s'ha superat l'etapa inicial de coneixement interpersonal.

I, finalment, el **mòdul 7** el dediquem a l'avaluació, un procés que cal desenvolupar en diferents moments i que està estretament vinculat amb la presa de decisions per a millorar tant la dimensió productiva com la dimensió relacional dels grups.

Objectius

Aquest material s'ha de convertir en els fonaments dels vostres coneixements sobre els grups, els processos que hi entren en joc, les dinàmiques que hi tenen lloc i les tècniques que després podreu aplicar en contextos socioeducatius diferents. Alhora us ha de permetre avançar cap als objectius específics següents:

- 1.** Arribar a entendre bé la importància dels fenòmens grupals en l'àmbit de la vida quotidiana, tant des de la perspectiva de la persona com dels grups i tot allò que és col·lectiu.
- 2.** Conèixer les característiques principals dels fenòmens i dels processos grupals en diferents contextos professionals.
- 3.** Conèixer algunes de les tècniques de grup principals que podeu usar en diferents contextos professionals.
- 4.** Disposar d'un ventall d'activitats i tècniques de dinàmica de grups que us permetin treballar totes les etapes grupals i el desenvolupament del coneixement interpersonal.
- 5.** Conèixer diferents dinàmiques grupals per a produir i avaluar grups.

Continguts

Mòdul didàctic 1

Definició de grups

Jesús Rojas Arredondo

1. La convicció que el grup existeix
2. Les orientacions
3. La definició del concepte
4. Tipus de grup

Mòdul didàctic 2

Processos de grups

Jesús Rojas Arredondo i Pep Vivas i Elias

1. L'estructura grupal
2. La comunicació
3. El lideratge
4. El rendiment grupal
5. La presa de decisions
6. La gestió de conflictes

Mòdul didàctic 3

Tècniques de dinàmica de grups

Pep Vivas i Elias

1. Aproximació a les tècniques de dinàmica de grups
2. El grup de formació
3. El grup de discussió
4. Joc de rol
5. Pluja d'idees
6. Phillips 66
7. Mètode del cas
8. Seminari
9. Simposi
10. Reunió

Mòdul didàctic 4

Dinàmica de grups en contextos socioeducatius

Joan María Senent Sánchez i María del Pilar Martínez Agut

1. Els grups en els processos de dinamització
2. Tipologies grupals
3. L'animador de grup i les tècniques grupals
4. Les funcions necessàries per a la vida d'un grup
5. Comunicació i conflicte

Mòdul didàctic 5

Tècniques grupals per a la creació d'espais de comunicació

Joan María Senent Sánchez i Maria del Pilar Martínez Agut

1. L'etapa inicial dels grups
2. Tècniques de grup per a l'etapa inicial
3. La transició entre les primeres etapes dels grups
4. Tècniques per a desenvolupar el coneixement interpersonal

Mòdul didàctic 6

Dinàmiques de grup per al procés de producció grupal

Joan María Senent Sánchez i María del Pilar Martínez Agut

1. Els processos de producció del grup
2. Tècniques per a l'etapa de producció grupal

Mòdul didàctic 7

Avaluació de l'activitat grupal

Joan Maria Senent Sánchez i Maria del Pilar Martínez Agut

1. L'evolució de la vida i la producció del grup
2. L'avaluació com a procés de presa de decisions
3. Tècniques d'avaluació de l'activitat grupal

Bibliografia

Fernández Christlieb, P. (2004). *El espíritu de la calle. Psicología política de la cultura cotidiana*. Barcelona: Anthropos.

Huici, C. (Ed.). (1985). *Estructura y procesos de grupo*. Madrid: UNED.

Ibáñez, T. (Coord.). (1996). *Dinàmica de grups*. Barcelona: UOC.

Pallarés, M. (1993). *Técnicas de grupo para educadores*. Madrid: ICCE.

Rodríguez, A. i Morena, D. (2001). *El sociograma. Estudio de las relaciones informales en las organizaciones*. Madrid: Pirámide.

Senent, J. M. (2009). *Intervención socioeducativa en grupos*. València: Universitat de València.

Shaw, M. (1961[1980]). *Dinàmica de grupo*. Barcelona: Herder.

Simon, P. i Albert, L. (1978). *Las relaciones interpersonales*. Barcelona: Herder.

Tajfel, H. (1984). *Grupos humanos y categorías sociales*. Barcelona: Herder.